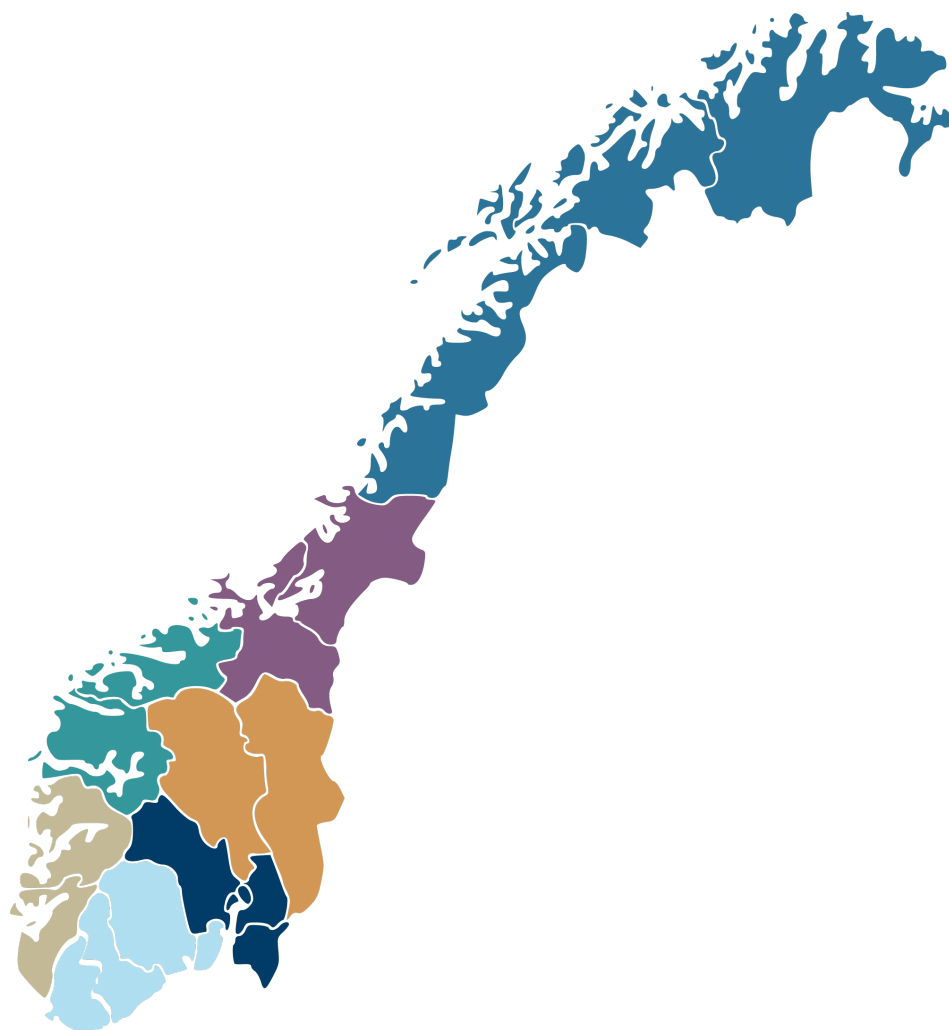

REGIONALT NETTVERK

Nasjonal rapport

NR. 4 | 2019

INTERVJUER GJENNOMFØRT I PERIODEN
25. OKTOBER TIL 20. NOVEMBER

NORGES BANK

Lavere vekst i næringslivet

Ifølge bedriftene i Regionalt nettverk har veksten avtatt gjennom høsten. Det var særlig lavere omsetning i butikkene og utsettelser av samferdselsprosjekter som dempet veksten. I tillegg øker etterspørselen fra oljesektoren litt mindre enn før. Fremover venter bedriftene at veksten vil avta litt videre.

Bedriftene i Regionalt nettverk har meldt om gradvis høyere vekst siden konjunkturbunnen i 2016 og frem til sommeren i år (figur 1). Gjennom høsten har veksten avtatt og er nå tilbake på samme nivå som våren 2017. I løpet av de tre høstmånedene økte aktiviteten med en årlig rate på 2,1 prosent, ned fra 3,0 prosent i sommer. Utviklingen har vært svakere enn bedriftene så for seg i august. Veksten har avtatt i alle næringer, men mest i varehandel, bygg og anlegg, hjemmemarkedsindustri og hos de hjemmemarkedsrettede oljeleverandørene (figur 2).

Bedriftene ser for seg litt lavere vekst også det neste halve året. Det er bygg- og anleggsnæringen og de hjemmemarkedsrettede oljeleverandørene som venter den sterkeste avdempingen. En del bedrifter betegner de økonomiske utsiktene som mer usikre enn for ett år siden. Selv om det er relativt få bedrifter som venter å bli direkte berørt av handelskonflikten mellom USA og Kina, har flere blitt mer bekymret for smitteeffekter av den globale handelsuroen.

Sysselsettingsveksten har vært høy de siste to årene, men har avtatt siden i vår. De siste tre månedene har veksten i antall ansatte gått ned i alle de private næringene, og i varehandelen er bemanningen redusert (figur 3). Også fremover planlegger bedriftene færre nyansettelser. Svakere vekstutsikter gjør at flere avventer utvidelser av arbeidsstokken. I tillegg bidrar økt automatisering til lavere sysselsettingsbehov i en del bedrifter.

Til tross for dempede vekstutsikter planlegges det økte investeringer i de fleste næringer. Bedriftene investerer i kapasitetsutvidelser, tilpasninger til miljøkrav og teknologi.

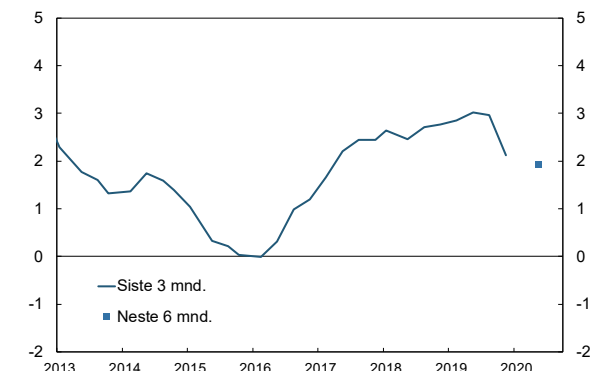
Lavere omsetning i butikkene og utsettelser av samferdselsprosjekter

Varehandelen har hatt utfordringer i flere år, og de siste månedene har salget gått ned (figur 4). Det vises blant annet til at nybilsalget har falt litt fra i sommer. Flere forklarer nedgangen med midlertidige leveringsproblemer, delvis knyttet til innføringen av ny avgiftsklassifisering (WLPT) på nyttekjøretøy. I dagligvarehandelen har omsetningsvolumet gått ned, og kontaktene peker på økt grensehandel og større oppmerksomhet rundt reduksjon av matsvinn. Det vises også til at bransjen taper omsetning til kafeer og restauranter. Mer gjenbruk og sterk konkurranse fra utenlandsk netthandel har bidratt til lavere etterspørsel etter klær og andre forbruksvarer.

I bygg og anlegg er veksten nesten halvert fra august og bedriftene venter at aktiviteten vil flate ut det neste halvåret (figur 4). Store samferdselsprosjekter har vært med å løfte veksten de siste årene. Gjennom høsten og frem mot

Figur 1

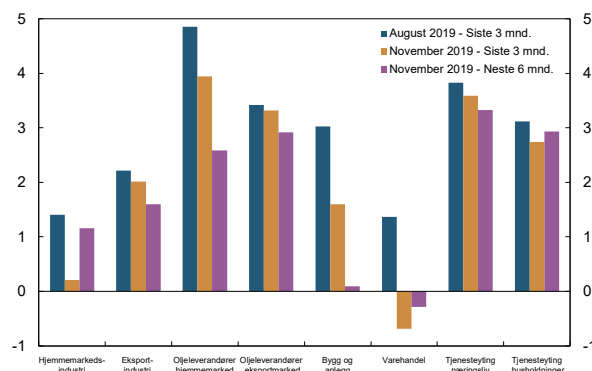
Samlet produksjonsvekst

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Annualisert. Prosent

Figur 2

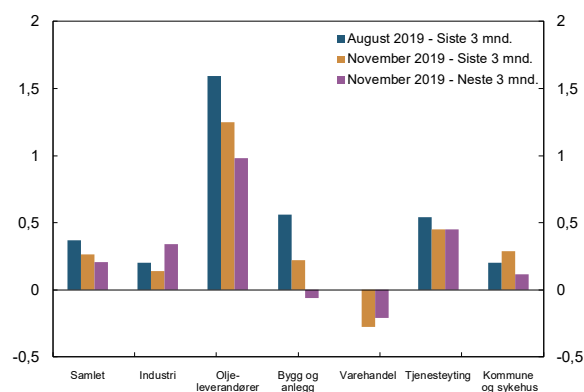
Produksjonsvekst. Alle næringer

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Annualisert. Prosent

Figur 3

Sysselsettingsvekst. Alle næringer

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste tre måneder. Sesongjustert. Prosent

våren blir flere av disse ferdigstilt, mens en del nye prosjekter har blitt utsatt. Mange av prosjektene har blitt store og komplekse og det er knapphet på kompetanse til å lede dem. Samtidig peker flere kontakter på sterkere konkurranse fra utenlandske selskaper. Anleggsentreprenørene venter derfor en periode med lavere aktivitet. I boligmarkedet beskrives kjøperne som mer selektive når det gjelder beliggenhet og kvalitet, og svake igangsettingstall for boliger demper forventningene til nybyggingsaktiviteten fremover.

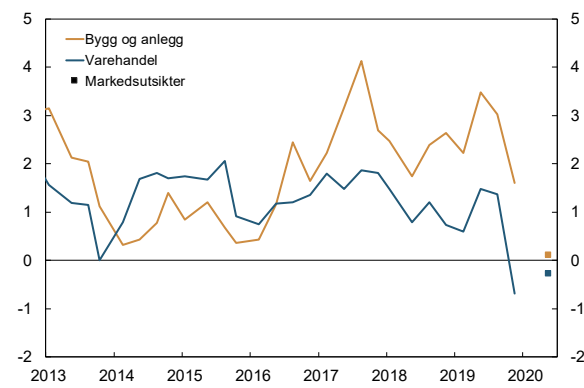
Hos de *næringsrettede tjenesteyterne* har veksten vært høy de siste to årene (figur 5). Veksten holder seg fortsatt godt oppe, men har gått litt ned fra august og er ventet å avta litt til det neste halve året. Utleie av arbeidskraft øker litt mindre enn tidligere. Det skyldes blant annet at bemanningsselskapene har problemer med å få tak i de yrkesgruppene som etterspørres mest. I tillegg opplever enkelte aktører at usikre fremtidsutsikter har ført til høyere kostnadsbevissthet i deler av næringslivet. Det reflekteres for eksempel i redusert reiseaktivitet for noen bedrifter. Det vises også til at reklame- og mediemarkedet vrir seg bort fra tradisjonell annonsering mot nye kanaler som sosiale medier og influencere. Dermed kommer en mindre del av bedriftenes markedsføringsbudsjett norske selskaper til gode. På den annen side øker bedriftenes etterspørsel etter rådgivningstjenester. Bedriftene trenger mer hjelp til å tilpasse seg endrede forutsetninger, som økt bruk av teknologi og nye lover og reguleringer.

I *eksportindustrien* har veksten holdt seg oppe gjennom året (figur 6). Enkelte bedrifter har blitt påvirket av handelsuroen, men samtidig har den svake kronekursen bedret konkurranseevnen for mange. Fiskeri- og havbruksnæringen har hatt en god høst med økt produksjon. Globale helsetrender bidrar til større etterspørsel etter fisk, og det er først og fremst kapasitetsproblemer som begrenser veksten fremover. I tillegg er kraftutbygginger utenfor Norge med på å holde veksten i eksportindustrien oppe. I *hjemmemarkedsindustrien* har veksten avtatt en del de siste to rundene. Det skyldes særlig lavere vekst i etterspørselen fra bygg- og anleggsnæringen og svak utvikling i dagligvarehandelen.

De to siste årene har det vært en sterk oppgang i *oljeleverandørnæringen* (figur 7). De siste månedene har imidlertid veksten begynt å avta, særlig mot hjemmemarkedet. På norsk sokkel er det gjort få nye funn av betydelig størrelse, og mange bedrifter er i ferd med å ferdigstille sine leveranser til store prosjekter som Johan Sverdrup. Fremover venter bedriftene derfor sterkest vekst mot eksportmarkedet. I etterkant av oljeprisfallet i 2014 iverksatte oljenæringen store kostnadsreducerende tiltak som forenkling og standardisering av arbeidsprosesser og utstyr. Det dempet særlig aktiviteten innen drift og vedlikehold. Selv om dette segmentet nå øker, tror ikke kontaktene at man vil komme tilbake til et like høyt aktivitetsnivå som før oljeprisfallet. Markedet for offshorefartøy er fortsatt preget av stor overkapasitet og lite nybygging, men serviceaktiviteten øker noe. Det foregår også en del ombygginger til mer miljøvennlige fremdriftssystemer.

Figur 4

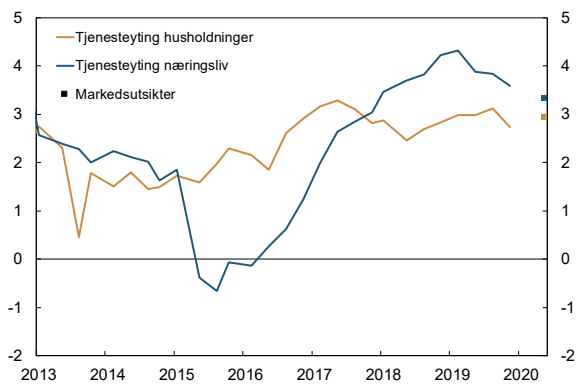
Produksjonsvekst varehandel og bygg og anlegg

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Annualisert. Prosent.

Figur 5

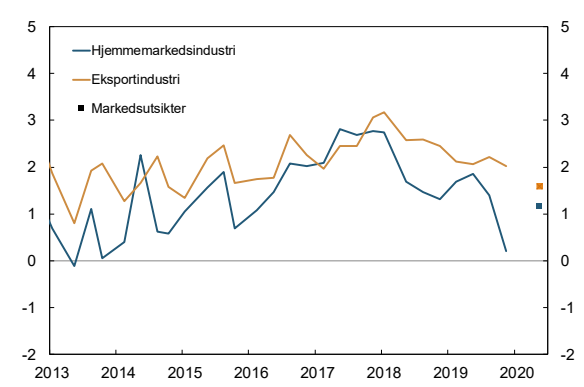
Produksjonsvekst tjenesteyting

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Annualisert. Prosent

Figur 6

Produksjonsvekst industri

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Annualisert. Prosent

Deler av arbeidsmarkedet har blitt strammere

Siden starten av 2016 har bedriftenes kapasitetsutnyttning blitt gradvis høyere, i takt med at aktiviteten har økt (figur 8). Det siste halve året har kapasitetsutnyttningen stabilisert seg. Rundt fire av ti bedrifter oppgir nå at de ikke kan øke produksjonen eller salget uten ekstra bruk av ressurser som for eksempel arbeidskraft og maskiner. Samtidig ser det ut til at arbeidsmarkedet har blitt litt strammere. I denne runden har nær en fjerdedel problemer med å få tak i nødvendig arbeidskraft, og indikatoren for knapphet på arbeidskraft er for første gang siden våren 2013 høyere enn sitt historiske gjennomsnitt. Den generelle tilgangen på arbeidskraft er god, men det er vanskelig å få tak i en del yrkesgrupper.

Kapasitetsutnyttningen hos oljeleverandørene har tiltatt gjennom året, og denne runden har syv av ti bedrifter kapasitetsproblemer (figur 9). Siden begynnelsen av året oppgir en økende andel at kapasitetsproblemene skyldes utfordringer med å få tak i kvalifisert arbeidskraft. Mange av oljeleverandørene reduserte bemanningen i forbindelse med oljeprisfallet, og har slitt med å få tak i nok folk etter hvert som aktiviteten har tatt seg opp. Flere tror at usikkerhet rundt fremtidsutsiktene har gjort det mindre attraktivt å jobbe i oljenæringen.

Også innen bygg og anlegg er kapasitetsutnyttningen høy. Over halvparten av bedriftene har kapasitetsproblemer, og det er mangel på riktig arbeidskraft som er begrensningen for de fleste. Knapphet på erfarne prosjektledere har lenge vært et problem, i tillegg er det fortsatt vanskelig å få tak i yrkesfagutdannede, som elektrikere og rørleggere.

Tilgang på arbeidskraft er også en økende utfordring blant tjenesteyterne og i kommune- og sykehussektoren. Hos tjenesteyterne er underskudd på IT-kompetanse det største problemet, mens mangel på pedagoger og sykepleiere er den viktigste begrensningen for kommuner og sykehus. I tillegg har det blitt vanskeligere for mange kommuner å få tak i teknisk kompetanse.

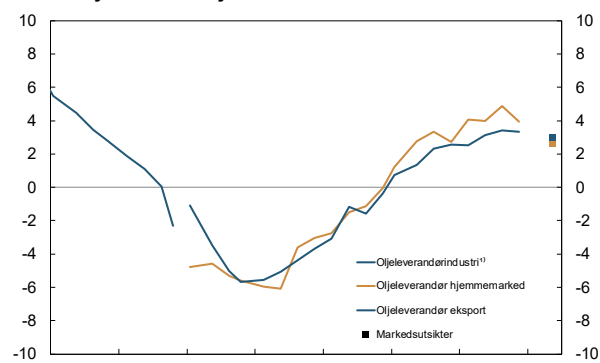
Moderat lønnsvekst neste år

De siste årene har bedriftenes lønnsvekst steget, parallelt med at aktiviteten i næringslivet har tatt seg opp. Kontaktene anslår at lønnsveksten vil ende på 3,1 prosent i år, og rundt 3,2 prosent neste år (figur 10). Lønnsforventningene for 2020 er høyest i kommune- og sykehussektoren, hos tjenesteyterne og i bygg og anlegg. Det er hard konkurranse om utvalgte yrkesgrupper blant både tjenesteyterne og bygg- og anleggsbedriftene, og dette legger et ekstra press på lønningene.

I varehandelen har prisveksten tiltatt litt fra august. Sterk konkurranse og gode muligheter til å sammenligne priser på internett, har i flere år gitt lite rom for å ta ut kostnadsvekst i høyere priser. Men kronesvekkelsen de siste årene har medført høyere innkjøpskostnader for mange av bedriftene, og kursutviklingen de siste månedene har ført til at flertallet nå ser seg nødt til å heve prisene.

Figur 7

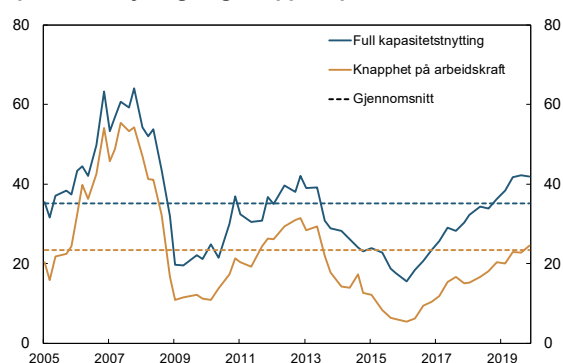
Produksjonsvekst oljeleverandører

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Annualisert. Prosent. 1) Avsluttet serie (2003-2014)

Figur 8

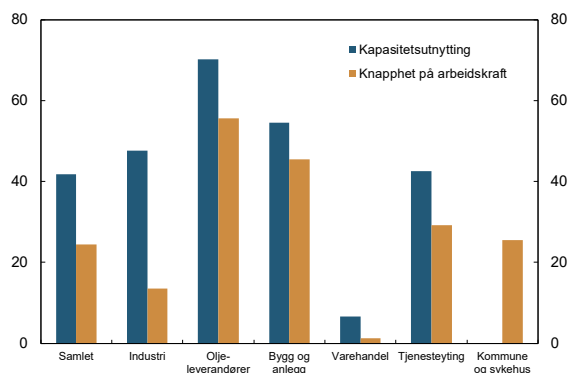
Kapasitetsutnyttning¹⁾ og knapphet på arbeidskraft²⁾

Andeler i prosent. 1) Andel av kontaktene som vil ha noen eller betydelige problemer med å møte vekst i etterspørselen. 2) Andel av kontaktene som svarer at knapphet på arbeidskraft begrenser produksjonen. Spørsmålet om arbeidskraft er bare stilt til de bedriftene som har oppgitt å ha full kapasitetsutnyttning, men serien viser andelen av alle som er med i intervjurunden. Kommune- og sykehussektoren svarer ikke på spørsmålene om kapasitetsutnyttning, men svarer likevel på spørsmålet om arbeidskraft.

Figur 9

Kapasitetsutnyttning¹⁾ og knapphet på arbeidskraft²⁾. Alle næringer

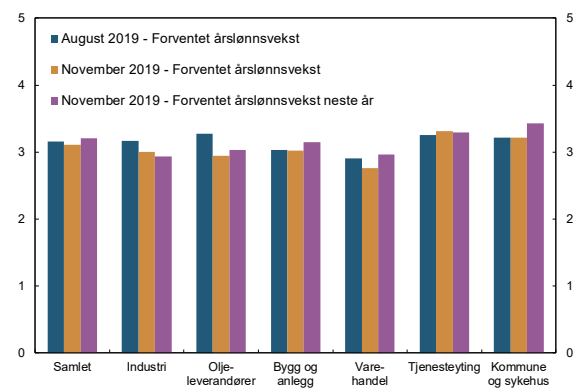

Andeler i prosent. 1) Andel av kontaktene som vil ha noen eller betydelige problemer med å møte vekst i etterspørselen. 2) Andel av kontaktene som svarer at knapphet på arbeidskraft begrenser produksjonen. Spørsmålet om arbeidskraft er bare stilt til de bedriftene som har oppgitt å ha full kapasitetsutnyttning, men serien viser andelen av alle som er med i intervjurunden. Kommune- og sykehussektoren svarer ikke på spørsmålene om kapasitetsutnyttning, men svarer likevel på spørsmålet om arbeidskraft.

Innen husholdningsrettet tjenesteyting har prisveksten gått litt ned de to siste intervjurundene, og denne trenden er ventet å fortsette. Selv om det har vært en økende vridning fra varekjøp til opplevelser de senere årene, har økt tilbud, særlig innen bransjer som hotell og servering, bidratt til å holde prisveksten nede.

Figur 10

Årslønnsvekst

Forventet årslønnsvekst. Prosent

TABELL 1 Konjunkturindikatorer

	Denne runden	Forrige runde
Produksjon og etterspørsel		
Produksjonsvekst siste tre mnd (annualisert)		
Samlet	2,1	3,0
Hjemmemarkedsindustri	0,2	1,4
Eksportindustri	2,0	2,2
Oljeleverandører hjemmemarked	3,9	4,9
Oljeleverandører eksportmarked	3,3	3,4
Bygg og anlegg	1,6	3,0
Varehandel	-0,7	1,4
Tjenesteyting næringsliv	3,6	3,8
Tjenesteyting husholdning	2,7	3,1
Forventet produksjonsvekst neste seks mnd (annualisert)		
Samlet	1,9	2,7
Hjemmemarkedsindustri	1,2	1,5
Eksportindustri	1,6	1,6
Oljeleverandører hjemmemarked	2,6	3,8
Oljeleverandører eksportmarked	2,9	2,6
Bygg og anlegg	0,1	3,0
Varehandel	-0,3	0,7
Tjenesteyting næringsliv	3,3	3,7
Tjenesteyting husholdning	2,9	3,0
Arbeidsmarked og produksjonsgap		
Sysselsettingsvekst siste tre mnd	0,3	0,4
Forventet sysselsettingsvekst neste tre mnd	0,2	0,4
Knapphet på arbeidskraft	24,5	22,7
Full kapasitetsutnyttelse	41,8	42,1
Kostnader og priser		
Anslag årslønnsvekst	3,1	3,2
Anslag årslønnsvekst neste år	3,2	